

Айбашова Тазагул Матраимовна, Тахирова Назгул Исраиловна
КЫРГЫЗ ТИЛИН КОММУНИКАТИВДИК НЕГИЗДЕ ОКУТУУНУН ЗАМАНБАП
ТАЛАПТАРЫ

Айбашова Тазагуль Матраимовна, Тахирова Назгуль Исраиловна
СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕБОВАНИЯ ОБУЧЕНИЯ КЫРГЫЗСКОМУ ЯЗЫКУ НА
КОММУНИКАТИВНОЙ ОСНОВЕ

Aibashova Tazagul Matraimovna, Takhirova Nazgul Israilova
MODERN REQUIREMENTS FOR TEACHING THE KYRGYZ LANGUAGE ON A
COMMUNICATIVE BASIS

УДК: 372.881.1 (575.2)

Аннотация. КРдин мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана тил саясатын өркүндөтүү программасынын талабына ылайык окутуунун концепциясы, стандарттарынын кыргыз тилин окутуунун заманбап талаптары актуалдуу маселе боюнча калууда. Макалада кыргыз тилин үйрөтүүнүн деңгээлдери, окутууну жалпы дидактикалык принциптердин негизинде эне тили катары билим берүүдөгү талаптар, усулдар, ыкмалар жөнүндө сөз болот. Салттуу жана инновациялык билим берүүнүн алкагында факты, аргументтер көрсөтүлөт. Сөздүн кудурет-күчү психологиялык жактан адамга таасир этет, адамдагы ишенимди жаратуучу, дымагын бекемдөөчү касиети, адам турмушундагы барк-баасы, орду, элдик уламыштардагы ишеним, сөздүн магиялык күчү тууралуу мыкты ойлор айтылат. Ошол нарктуу журттун урпактарын тарбиялоодо XXI кылымдын көйгөйлүү маселеси катары урпактарга эне тилин коммуникативдик негизде окутуу болуп саналат.

Ачык сөздөр: концепция, улуттук менталитет, руханий байлык, жан дили, акыл азыгы, кеп ишмердүүлүгү, тил кудурети, сөздүн функционалдык мааниси, улуттук көз караш, этнопедагогика, табигый шарт, талап, келечек муун, улуттун уңгусу

Аннотация: концепция обучения в соответствии с требованиями программы развития государственного языка и совершенствования языковой политики Кыргызской Республики, современными требованиями стандартов преподавания кыргызского языка – остается актуальным вопросом. В статье говорится об уровнях преподавания кыргызского языка, требованиях, методах и методах преподавания кыргызского языка как родного на основе общих дидактических принципов. Факты и аргументы представлены в рамках традиционного и инновационного образования. Сила слова психологически воздействует на человека, о свойствах, порождающих в человеке веру, укрепляющих его амбиции, о достоинстве, месте в жизни человека в народных легендах говорится о вере, о магической силе слова. Проблемной проблемой XXI века в воспитании потомков этой ценной семьи является обучение потомков родному языку на коммуникативной основе.

Ключевые слова. Концепт, национальный менталитет, духовное богатство, душа, духовная пища, речевая деятельность, языковая способность, функциональное значение слов, национальная перспектива, этнопедагогика, природное состояние, спрос, будущее поколение, происхождение нации.

Abstract: The concept of teaching in accordance with the requirements of the program for the development of the state language and improvement of the language policy of the Kyrgyz Republic, modern requirements of the standards of teaching the Kyrgyz language - remains a pressing issue. The article discusses the levels of teaching the Kyrgyz language, requirements, methods and ways of teaching the Kyrgyz language as a native language based on general didactic principles. Facts and arguments are provided within the framework of traditional and innovative education. The power of the word psychologically affects a person, about the properties that generate faith in a person, strengthen his ambitions, about dignity, a place in a person's life in folk legends it is said about faith, about the magical power of the word. A problematic issue of the 21st century in the upbringing of the descendants of this valuable family is teaching the descendants their native language on a communicative basis.

Key words: *Concept, national mentality, spiritual wealth, soul, spiritual food, speech activity, language ability, functional meaning of words, national perspective, ethnopedagogy, natural state, demand, future generation, origin of the nation.*

Кыргыз Республикасында 2021-2025-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана тил саясатын өркүндөтүү программасын ишке ашыруу боюнча Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин 2021-жылга карата иш-чаралар планынын №131 жана 5-пунктунда Мамлекеттик тилди эне тили, экинчи жана чет тил катары окутуунун өзгөчөлүгүн эске алуу менен, кыргыз тили жана адабиятын окутуу концепциясын өркүндөтүү каралган.

Жалпы билим берүүчү мекемелерде кыргыз тилин эне тили катары окутуунун негизги максаты – окуучулардын кеп ишмердүүлүгүн (сүйлөө, окуу, жазуу, угуу) жакшыртуу жана өркүндөтүү, б.а. окуучу, өспүрүм жалпы билим берүүчү мекемелерде кыргыз тилинен билим алуу процесстеринде «...улуттук менталитеттин базасында мыкты, маданияттуу сүйлөй билүүгө жана өз оюн мыкты жаза билүүгө үйрөнүшү зарыл. Эне тили сабагы окуучуга ар кандай турмуштук чөйрөлөрдө, жагдай-шарттарда кимдер менен кандай сүйлөшүүнүн стандарттуу жана стандарттуу эмес негиздерин, маалымат алмашуунун түрдүү жагдайларын, этномаданий баалуулуктарды туюндурулган текстти толук түшүнүүнүн жана түзө билүүнүн ыкмаларын үйрөнүшү зарыл» деп көрсөтүлгөн [1].

Эл тарыхында кыргыз тилинин пайда болуп, кылымдар бою жашап келиши да бирдей болбой, ички жана сырткы таасирлердин натыйжасында өзүнүн негизги грамматикалык белгилерин сактап калуу менен бирге лексикалык байлыгы улам арбып, грамматикалык айрым бир кубулуштары өзгөрүүгө дуушарланган.

«Тил – ойдун тикеден-тике чындыгы. Ойлогон ой канчалык курчпу, мококпу тил аркылуу чагылат. Тилдин сөөгү жок болгону менен, ойду дилде бышырып, эрк, кайрат, мээрим, уят, сезим, мүнөз, тааным, тажрыйба деген адамзаттык ички сезим казынасынын тоскоолдуктарынан эленип өтүп, анан тил аркылуу айтылат. Эленбей айтылгандан «Ойлобой сүйлөгөн оорубай өлөт», «Тил – арстан, босогодо комдонгон, байкабасаң өзүңдү да жеп койгон» сыяктуу этнопедагогиканын нарктуу табияты менен эскертилип, сүйлөө алдындагы даярдыкты «Кептин алдында кароолу, артында чындоолу бар» же кепти ордунда айта билүүнү «кеп келгенде айтпаса, кеп атасы өлөт» деген учкул ойлор менен не деген акыл-туюмдан чыккан накыл кептер бүт адамзаттын дүйнө таанымынын сыйкырдуу табиятын калыптаган, сөзгө үйүр кылып, дилин сезген, баамын ашырып, сезимин байыткан. Ушул кептерди сезимине жеткире түшүндүрүү менен баланы муш менен эмес, кеп менен тарбиялаган. Жаштайынан кептин маанисин түшүнүп, салмагын баалай алган адам сезимтал, тил билги, баамчыл болуп өскөн. Кепти түгөл түшүнбөгөн, маанисине жете албагандарга ар кандай кемсинтүү маанисиндеги: «Тил билбеген жаманга, акыл сөздөн муш жакшы» деген кыска аныктама беришкен.

Жогорудагы ойлордо сөзгө чакап, ойго мокоп турганда капилеттен сөз тапкан, караңгыда көз тапкан акылмандыктын психологиялык туюму, философиялык ой-чабыты дилинен, тилинен таанылып, акылы менен жоону жеңген журттун көсөмдөрүнүн ою, тили менен эл сактаган. Ошол нарктуу журттун урпактарын тарбиялоодо ХХI кылымдын көйгөйлүү маселеси катары урпактарга эне тилин коммуникативдик негизде окутуу болуп саналат.

ХХ кылымдын 30-жылдарынын башында «Тилди окутуунун негизин грамматика түзөт» деген жобонун жаралышы, кыргыз тилин окутуунун мазмунун, анын методикасын толугу менен грамматикага, тилди изилдөөнүн батыштык принцибине баш ийдирип бергендиктен, кыргыз тилин окутуунун лингвистикалык методологиялык негизин батыштык грамматика түзүп келген. Натыйжада, кыргыз тилинин грамматикасын окутуу методикасына арналган илимий-методикалык эмгектер, кандидаттык, докторлук диссертациялардын 95 пайызга жакынын жалаң тилдин түзүлүшүн, тилдин илимий теориялык маселесин (фонетика, лексика, грамматика) окутууга арналып, тилдин кызматы, өнүмү четте калган.

Тил баарлашуунун негизги каражаты катары маанисин жогото баштаганда гана кыргыз тилин окутуу методикасынын лингвистикалык методологиялык негизин аныктоо актуалдуу маселелерден экендиги анык көрүндү. Заман талабына шайкеш тилди изилдөө батыштык принципке эмес, тескерисинче, чыгыштык принципке таянып, б.а. эне тилин окутуу сүйлөө жана сүйлөшүү маданиятын, кеп этикетин жогорулатууга багытталып, негизги максат окуучулардын эне тилинин адабий тил нормасында туура сүйлөп, сабаттуу жазууга, тилдин функционалдык касиетин жогорку деңгээлде колдоно алуусуна жетишүү зарылдыгы келип чыкты. Ар бир инсандын кеп ишмердигинде грамматикалык сабаттуулук максатка жетүүнүн, жеткирүүнүн каражаты катары кызмат кылат. Мындай олуттуу маселени чечүү иштери эне тилин окутуунун мазмунун өзгөртүүдөн башталышы зарыл [5].

Адамдын психикасына таасир этип, анын инсан катары калыптануусуна, өнүгүшүнө өбөлгө болгон булактар, каражаттар өтө көп, бирок алардын бири да адамга кеп, сөз сыяктуу таасир эте албашы – чындык. Ааламдашкан мезгилдеги санарип билим берүү, мобилдик технологиянын билим берүүдөгү орду дүйнө таанымдын артыкчылыктары деп белгилегенибиз менен, өспүрүмдөрдүн кебин чектеп, ойлоосун аксатып, акылын тушап, сезимин жетелеп алган кез. Балдар – келечек ээлери. Аларды кооптуу учурдун көйгөйлүү көрүнүштөрүнөн арылтуу бир гана эне тилин тереңдетип, коммуникативдик негизде, сөздүн кудурети, кептин күчүнө ынандырып үйрөтүү менен улутубузду бүтүн, урпагыбызды таза сактап калуу мүмкүнчүлүгүнө жетишебиз. Муну эне тилинен башка тилди, жаңы технологияны, заманбап жаңыланууну кабыл алдырбайлы деген эмес, эне тилин толук, жеткиликтүү билген инсан кандай өнүгүүнүн чордонунда жүрбөсүн улутун, элин, мамлекетинин баалуулуктарын баалап, сактап, улут уңгусун, улуттук дөөлөттөрдү урпактарга өткөрүп бере алат деген ойду айтып жатат.

Кыргыз тилин окутуудагы мажбурлоонун маанисин танууга болбойт. Окуучуну тилдин теориялык аныктамаларын механикалык жаттоого мажбурлоого болбойт. Баланы туура, так, түшүнүктүү, жыйынтыктуу сүйлөөгө үйрөтүү, өз пикирин сабаттуу, жаза билүүгө мажбурлоо милдети болуш керек [5].

Адамдагы билим алуу, ойлоо, умтулуунун дагы бир фактору – ишеним. Ишенимди ыйык сактоого, ишеним аркылуу өспүрүмдүн турмуштук максатын аныктоого эне тилден өткөн каражат жок. Ошондуктан кыргыз тилин окутуунун методологиялык негиздерин аныктоодо «өспүрүм–тил–ишеним» түшүнүк категориялары бирге каралышы зарыл [5].

Кыргыз тили сабагында ар бир сөздүн адамдын психикасына тийгизген таасири иликтенүүсү маанилүү. Элибизде: «Жакшы сөз жан эргитет, жаман сөз жан кейитет» деген улуу накыл бар. Жан эргиткен жакшы сөз иммунитетти көтөрөт, мамилени жакшыртат, аураны тазалайт, жакшы иштерге себепчи болот, ынтымактын ордосун курат. Бул тууралуу сөз, сөздүн көп кырдуу касиет-күчү, сөздүн адам турмушуна тийгизген таасири тууралуу атайын изилдөө иштерин жүргүзүп келе жаткан белгилүү практик психолог В.В.Синельников: «Биздин ден соолугубуз, бакыт-таалайыбыз жана психикалык тең салмактуулугубуз кантип сүйлөгөнүбүздөн жана эмнени ойлогонубуздан көз каранды»- деген тыянакка келген (В.В.Синельников, 2006, 5).

Сөздүн кудурет-күчү психологиялык жактан адамга таасир этет, адамдагы ишенимди жаратуучу, дымагын бекемдөөчү касиети тууралуу, адам турмушундагы барк-баасы, орду жана элдик уламыштарда ишеним, сөздүн магиялык күчү тууралуу мыкты ойлор айтылат. «Эрте менен жаман сөз сүйлөбө», «Пенденин оозунда болсо, кудайдын кулагында болот» дешип, жакшы ниет – жарым ырыс деген ишенимдер менен бала тарбиялап келишкен. Ушундай этнопедагогиканын салттуу ыкмаларын карманып, кыргыз тилин окутуунун методологиясында негизделген деңгээлдерге таянып окутуу – учурдун талабы.

Баланын дүйнө таанымы, кабылдоосу пайда боло баштагандан тартып сөз маанисин туюнтуу – маалыматтык деңгээл. Бул адам баласы үчүн – инстинг. Кептин маанисин али толук түшүнө элек бала жакшы сөз менен жаман сөздү ажыратат, капа болуп же кубанып, ойлонуп сүйлөп жатканын сезет. Сөзгө болгон таанымы ачылып, чөйрөсү менен сүйлөшө баштайт, ылайыгын туура колдоно албаганы менен, тапкан сөзүн пайдаланып, оюн түшүндүрүүдө үй ичин базар кылган балалыктын таттуулугу баарына маалым.

Ошентип угат, көрөт, сүйлөшөт, сурайт, дүйнө таанымы ачылат, маалыматтык деңгээли жогорулайт.

Жогорудагы деңгээлдер – балага табиятынан берилген шык менен бирге өнүгүп, мектепке чейин калыптандырылуучу көндүм-аракеттер. Азыркы табигый шыкты тушаган онлайн оюндар, даяр шарттар болууда. Бири-бирин кубалап, талашып, бекинип, издеп, чуркап, атаандашып, намыстанып, тердеп-чарчап ойногон баланын жашоосу сергек, акылы тунук, ойлоосу бийик болорун буга чейин турмуш тастыктаган, психологдор изилдеген, андай көрүнүштөр бүгүн биздин чөйрөгө жат.

Турмуштук кырдаалга ой жүгүртүү менен ылайыгына жараша так, туура жооп берүүгө же баарлашууга көнүү – проблеманы чечүү деңгээли. Буга кеп маанисин ар тараптуу терең түшүнүп, жагдайга ылайык психологиялык абалды талдап, кептин стилистикалык маанисине жеткилең түшүнүп, туура сүйлөө талабы коюлат.

Баланын ой-чабытын өнүктүрүү, кырдаалды көркөм, илимий негизде далилдүү, ой жүгүртүү менен баяндоо, элестүү чагылдыруу жана анын технологиясы сунуш кылган деңгээл – чыгармачыл деңгээлдер. Мында баланын чөйрөсү кеңейет, кыска, жөнөкөй сүйлөөгө же жооп берүүгө жетишет, адаптацияланат, кебин образдуу, эмоционалдуу, модалдык маанилер менен чагылдыра билүүсү өсөт, үйрөнгөнүн практикада колдоно билүүгө машыгат. Бул – балдардын кеп байлыгын, аң-сезим, ойлоо, эске тутуу, саресеп салуу өзгөчөлүктөрүн өстүрүүчү же акыл-эси жагынан өнүгүүнүн салттуу кадамдары.

Жашоо-шарттын мындай деңгээлде өнүгүүсүнө учурдагы көрүнүштөр туура багыт бербегендей. Аны мындай шарттар менен түшүндүрүүгө туура келет: телефон же телевизорго кадалуу; жандуу баарлашуунун аздыгы; түрдүү чөйрөнүн, кызыктуу диалогдун жоктугу; тиркемедеги даяр оюндар; балдардын бири-бири менен жомок, табышмак, жаңылмач сыяктуу улуттук баалуулуктардын үлгүлөрүнөн четте калганы, жан дүйнөсүнүн жардылыгы себепчи болууда. Балдардын акылы өсүп, эс тутуму калыптанып, кабыл алуусу күчөп турган учурдагы мындай мүмкүнчүлүктөн кур калышы, улуттук социомаданий баалуулуктарынын, улуттук колориттин жоголушуна кептөөдө. Ааламдашуу доорундагы технологиялык, экономикалык өнүгүү мыкты болгону менен, эне тилинин келечегин күнүрттөтүп, Z муундун улуттук нукуралыгын тайыздатууда.

Элдин тарыхы, мамлекеттик тилдин келечеги үчүн кам көрүп, балдарга улуттук идеологияны, аң-сезимди эне тили аркылуу жеткире билим берүү – кыргыз тили мугалиминин, мекенчил кыргыз жаранынын милдети. Учурдагы бардык маселе акчага келип кептелген экономикалык шартта адамга руханий азык, ыйман кымбат болуп турган кезде, материалдык байлыкка көз карандылыгынан ажыратып, духовный байлыктын үрөнүн өндүрүү, аны өстүрүп чыгуунун жолун табуу маанилүү маселелерден. Ошол көйгөйлөрдү чечүү маселесинде мамлекеттик билим берүү мыйзамдарын, концепцияларын, стандарттарын иштеп чыгуу, аны ишке ашыруу жалпы агартуу кызматкерлерине жүктөлөт.

Кыргыз тилин окутууда жалпы дидактикалык принциптердин негизинде иш алып баруу – улуттук нарк, тилдин нукуралыгы, эне тил катары өнүгүшү, коомдук-социалдык кызматына (функциясына) жараша жүргүзүү. Мында тарыхый окуялар, улуттук салттуу үрп-адаттарда сүйлөнгөн сөздөр, берилген баталар, улуттук көрүнүштөрдөгү намыс, уят, нарк сактаган элдик баалуулуктардын жазылбаган кептерин сиңирип окутууга туура келет. Бул **табигыйлык, аң-сезимдүүлүк принциптери** деп аталып, улуттун улуулугун каткан, тарыхын сактаган эл оозеки, көркөм, тарыхый чыгармалардын тили, окуясы, баяны менен окутууну талап кылат. Мисалы, Т.Касымбековдун «Сынган кылыч» романындагы Нүзүптүн тагдыры, намыс, наркка байланышкан социалдык абалы, анын бир сөзү, ой-чабыты, өз чөйрөсүнө, учуруна таандык көз карашы уккан жанды түйшөлтпөй койбойт. Ушул психологиялык абалды этнопедагогика менен жуурулуштуруп, турмуштук мисалдар менен жеткирүү балдарды кайдыгер калтырбайт.

Аң-сезимдүүлүк принциби окуучунун эне тилин окуп үйрөнүү турмуштук-социалдык зарылдыктан келип чыккандыгын толук аңдап-билүүсүнө, жеке аракеттенүүсүн ойготууга, билим алуу технологиясын калыптандырууга, өркүндөтүүгө багытталышын шарттайт [4]. Окуучуну кайдыгер калтырбай турган деталдарын бөлүп алып, окуянын

кырдаалына коштоп, улам жетелеп, сөз, кептин маанисин учур, тарых, нарк, улуулук менен айкалышта талдап, баланын сезимине жеткире түшүндүрүү – негизги аракет.

Азыр 21-кылым. «Тил – коомдук көрүнүш», коом өнүккөн сайын тил, жашоо шарт, көз караш бирге өнүгөт, тарых өзгөрөт. Тилибизге жаңы сөздөр кирип, улам эски сөздөр колдонуудан чыгып, хронизм, архаизм, тарыхый сөздөр пайда болуп турат. Улуу жазуучу Ч. Айтматовдун: «... коом өнүгө берсин, жазганыңар космос боло берсин, бирок тарыхыбызды унутпайлы, себеби элдин тамыры тарыхында», - деген омоктуу оюн унутпайлы.

Тил – абстрактуу көрүнүш, жандуулардан айырмалаган эң негизги мүмкүнчүлүк. Мамиле, чыныгы инсандык касиет, намыс, туруктуулук, чынчылдык, адамгерчилик менен көркүнө чыгат. Ошондон «Жигиттин өзүнөн тааныбай, сөзүнөн тааны», «Ойлонбой сүйлөгөн оорубай өлөт» сыяктуу ой корутундулары менен сөзүн танган, алакчылап, алмаштырып сүйлөгөн адамды илгертен эле жаман атоолор менен атап, кадыр-барктан куржалак калтырышкан. Кеп маанисин тарыхка, салт-наркка, учурга, адилеттүүлүккө, боорукерликке, деги эле адамзаттын жашоосун коштогон ыйман маселесине байланыштырып, кичүүнү шыктандырган, улууларга эл баасын берип, эл оозунда жашап келген. Ушул улуулукка жеткирген адеп-ахлак, ыйман маселелери жашоодон байма-бай жолугуп турат. Тил – бардык ишмердүүлүк менен биримдикте адамга акыл-эс, аң-сезим, ойлонуу касиет жөндөмүн берген, таалим менен тарбия берүүнүн эң ийкемдүү, эң таасирдүү куралы катары **тарбиялык принцибинде негизги орунду ээлейт**. Ошондон “Кылычынан кан тамганды тилинен бал тамган жеңет” дешет.

Тилди улуттук нарк, аң-сезим, парасат, элдин руху, духуна сугарылган тарбияга таянып окутуу учурда жетишсиздик кылат. Ааламдашкан, технологиянын өнүгүү учурундагы кыргыз тилин **илимийлүүлүк принциби менен айкалышта окутуу учур жаштарын дүйнөлүк цивилизациянын тенденциясына даярдоо деп түшүнсө болот**. **Тилди үйрөтүүдө** этнопедагогиканын, психологиянын жана илимий педагогиканын олуттуу жана келечектүү жоболоруна таянып, **эне тилинин функциясын илимдер менен интеграциялап окутуу** тил кудуретин, касиетин, наркын, дөөлөттөрүн сактайт жана өнүктүрөт.

Тил сулуулуку, көркөмдүктү, сезимди, образдуулукту, таасир этүүнү алып жүрөт, кубаныч тартуулайт, эрк жаратат, үмүт отун жандырат. Саламдашуудан, эрктик малмилени, жагымдуу маанай тартуулаган (кайырлуу кеч) сөздөрдөн баштап, маданияттуу кеп этикеттерине чейин таасир этүүчү сөздөр күндөлүк жашообузду кооздойт, мамилени бекемдейт, ниеттерди (иденттүүлүктү) билдирет. Адамдын жашоодогу маданий деңгээлин, билимин, акыл-эсин көрсөтөт. Кыргыз тилинде баарлашуунун мыкты үлгүлөрүн сабак процессинде өздөштүрүүсү, угууга жана мыкты сүйлөөгө көнүгүүлөрү **көрсөтмөлүүлүк принциби менен ишке ашырылат**. **Теориялык түшүнүктөрдү турмушта орду менен колдоно билүүсү**, апробацияланышы – **өзүнчө чеберчилик, жөндөм**.

Тил үйрөнүүнүн дагы, тилди үйрөтүүнүн дагы негизги булагы – элдик педагогика, тил менен маданияттын биримдиги принциби. Кыргыз тили сабагы аркылуу окуучу кыргыздын маданиятын үйрөнөт, тил аркылуу бала өз улутунун иденттүүлүгүн, улутунун рухий маданий байлыгын алып жүрөт, өрнөк кылып көрсөтөт, далилдейт, сактайт жана башкаларга өткөрөт. Ар бир кыргыз баласы өз тилинде сүйлөө менен өзүнүн улуттук рух маданиятын, тилине жасаган мамилесин жана өзүнүн жеке маданиятынын деңгээлин көрсөтөт.

Сүйлөө, угуу ишмердүүлүгү нукура турмуш-тиричиликтеги оозеки баарлашуу, аңгемелешүү, пикир алышуу, коммуникация менен байланышып, баланын дүйнө таанымын, кеп байлыгын арттырат. Туура, көркөм, түшүнүп, элестетип, ой жүгүртүп окуу билим алууга, аны колдоно билүүгө, өркүндөтүүгө багытталат. Ал эми сабаттуу, туура жазуу грамматикалык сабаттуулукту көрсөтсө, мазмундуу, көркөм, так, логикалуу, кыска, түшүнүктүү жазуу стилистикалык билиминин көрсөткүчүн айгинелейт. Ойлоонун жогорулугун, тилдин чеберчилигин, б.а. ойдун сыйымдуу, угумдуу, жеткилен, табышмактуу, тамашалуу, какшык, кыйытуу, жымсалдоо маанилерин жагдай-чөйрөгө ылайыктап ыңгайын таап сүйлөөнүн баскычын аныктайт.

Кыргыз тилинин программасы окутуунун моделдерин эки концентрде карайт: 5-9-класстарга «грамматикадан-кепке», 10-11-класстарга «кептен-грамматикага» деген концентрде окутуу модели сунушталат [3]. Грамматиканын ар бир сабагы кеп маданиятына машыктыруу сабагы катары бааланып, «байланыштуу кеп, кеп маданияты жана стилистика» деп аталган курс менен жыйынтыкталат. Анда мектепте окутулган кептин материалдары системалуу түрдө практикалык негизде тереңдетилет жана кептин (тексттин) материалдарынын өзөгүндө нормативдик грамматика өзөк катары берилип, грамматика логикалык түрдө кептин курулуш материалы катары өздөштүрүлөт. Бул концентрде окутуу процесси – талапка ылайык.

Колдонулган адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү мекемелеринде кыргыз тилин эне тили катары окутуунун концепциясы.-Б., 2021. <https://edu.gov.kg/organizations/19/pages/255/>
2. Кыргыз тилин эне тили катары окутуунун концепциясы.-Б., 2021.
3. Кыргыз тили предмети боюнча окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн билим берүү уюмдары үчүн окуу программасы. V-XI класс.-Бишкек, 2023.
4. Окутуунун принциптери. <https://ky.wikipedia.org/wiki/>
5. Чыманов, Ж. А. Кыргыз тилин эне тили катары окутуунун методологиясы.-Б., 2015.